

پدافند غیر عامل در مقابله با جنگ نرم

عباس ملکی^۱، ذکریا کاظم پور^۲

چکیده

بعد از پایان جنگ سرد، غرب و در رأس آن آمریکا به موازات فعال سازی قدرت سخت افزاری خود می کوشد تا جلوه‌هایی از جدال دینی و فرهنگی را سازماندهی کند؛ پدیده‌ای که از آن با عنوان جنگ نرم یاد می‌شود. پس از فروپاشی شوروی، آمریکا مصرانه در تلاش است که کشورها و گروه‌های اسلامی را اصلی‌ترین خطر برای صلح و امنیت جهانی معرفی کند. یکی از شیوه‌های جنگ نرم، ایجاد بدبینی و جدایی بین ارکان نظام و مردم می‌باشد و در آن سعی دارد از طرق مختلف شیوه‌های جنگ روانی، جنگ رایانه‌ای، جنگ اینترنتی، براندازی نرم، راه‌اندازی شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی و شبکه‌سازی به این مهم دست یابد. لذا لازم است از سوی مسئولین مربوطه، اقدامات دفاعی مطلوبی در ابعاد مختلف آفندی دشمن پیش‌بینی شده تا در برابر تهدیدات و فعالیت‌های نظامی دشمن موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران گردد. بدین ترتیب تعیین و تبیین دفاع غیرعامل در مقابل جنگ نرم دشمن، مهم‌ترین دغدغه اصلی محقق و هدف اصلی از این پژوهش است. با توجه به روش تحقیق توصیفی مورد استفاده در این مقاله، از شیوه اسنادی (بررسی اسناد و مدارک و جستجوی اینترنتی) برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد در پدافند غیر عامل برای مقابله با جنگ نرم دشمن بایستی تمامی امکانات پدافندی موجود در فضای کشور به‌کار گرفته شده و تلاش شود تا سلسله اقدامات اقناعی بر پایه باورهای موجود در جامعه صورت گیرد تا دشمن نتواند به جامعه هدف، نگاه پذیرش شکست و ضعف را بقبولاند.

واژه‌های کلیدی: پدافند، پدافند غیر عامل، جنگ نرم، قدرت نرم

۱- عضو هیئت علمی دانشگاه علوم و فنون فارابی

۲- کارشناس ارشد پدافند غیر عامل، گرایش امنیت ملی

مقدمه

تغییر ابزار و شیوه‌های اعمال قدرت تأثیرات شگرفی بر ماهیت امنیت و همچنین جنگ آینده برجای گذاشته است و برخلاف گذشته مولفه‌های نرم افزاری قدرت بیشتر مطرح نظر است. روند ها حاکی از آن است که از یکسو شکل جدیدی از قدرت ظهور کرده و با تغییر ماهیت جنگ افزارها زمینه برای تحول در قدرت ایجاد شده و از سوی دیگر متناسب با نوع قدرت اشکال جدیدی از امنیت ظهور می‌یابد. در دوران کنونی با توجه به اینکه توسل به زور و جنگ سخت افزاری خالص عمدتاً توجیهی نداشته و مطرود تلقی می‌شود، غرب و در راس آن آمریکا به موازات فعال سازی قدرت سخت افزاری خود کوشش می‌کند تا جلوه‌هایی از جدال دینی و فرهنگی را سازماندهی نماید. در این مسیر آنان برای جدال و مقابله با اسلام و جمهوری اسلامی از طریق جهانی سازی هدایت شده و شکل بندی‌های غیرمستقیم و با ماهیتی غیر از ابزارهای نظامی و قواعد کلاسیک با استفاده از جنگ روانی، رایانه‌ای، اینترنتی، براندازی نرم، راه‌اندازی شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی و شبکه‌سازی و بطور کلی جنگ نرم شروع بکار نمودند. با توجه و شناخت نوع تهدید و توانایی‌های موجود می‌توانیم راهبردهای خاص و مناسبی برای مقابله با تهدید داشته باشیم که این همان توسعه مفاهیم و ادبیات پدافند غیرعامل است. شناسایی و شناخت ماهیت، جنس تهدید، حوزه‌های تهدید، بررسی محیط داخلی و خارجی و ... می‌تواند ما را در حوزه‌های جدید به سوی پایداری ملی و کاهش آسیب‌پذیری که از اهداف اصلی پدافند غیرعامل است، هدایت کند. باید عنوان داشت که دفاع، همیشه به معنی قرار گرفتن در موضع دفاعی در یک رویارویی مستقیم با دشمن نیست بلکه، می‌توان به راحتی با بهره‌گیری از شیوه‌های نوین علمی در چارچوب اقدام‌های «پدافند غیرعامل^۳» که بسیار منطقی‌تر، کم‌هزینه و پایدارتر از اقدام‌های آفندی است، خسارت‌های ناشی از تهدیدات را کاهش داد. بنابراین این مقاله تلاش خواهد نمود تا به تبیین مدل مفهومی پدافند غیرعامل مناسبی در تقابل با جنگ نرم دشمن بپردازد.

بیان مسأله و اهمیت موضوع

جمهوری اسلامی ایران از دهه دوم انقلاب اسلامی و پس از تجربه جنگ، ترور و تحریم دشمنان با تهاجم فرهنگی روبرو گردید که کم‌کم این تهاجم به شبیخون فرهنگی و تهدید نرم و درنهایت با تشکیل جبهه‌ناتوی فرهنگی از سوی غرب علیه جمهوری اسلامی جنگ نرم کامل شد. حریف با بکارگیری ابزار و تمامی بازیگران جنگ نرم که مواردی مثل شایعه، بازهای رایانه‌ای، رسانه‌ها، روزنامه‌ها، موسیقی، جلسات محفلی، تشکل‌های غیردولتی، ادیان و گروهک‌های التقاطی، ایجاد منازعات قومی و مذهبی شستشوی مغزی نخبگان و سیاه‌نمایی فضای روانی کشور و ... در صدد انجام سلسله اقداماتی است که کشور هدف را بدون حمله نظامی به تصاحب درآورده و به مرور به اهداف خود که همانا براندازی نرم و اصطلاحاً مخملی است برسد. اما باید دانست که مشروعیت زدایی از نظام اسلامی مبتنی بر محوریت ولایت فقیه در فضای اجتماعی، هدف اصلی این جنگ است و برای رسیدن به این هدف، تغییر در باورها و نگرش‌های مردم اولین گام محسوب می‌شود. در این روش مردم نقش اساسی داشته و در عین حال باور و پذیرش شکست توسط مردم نیز مؤلفه‌های اثرگذار و مهم است چراکه در جنگ نرم ایجاد باور در مخاطب از طریق ابزار قدرت نرم مهم است و به نوعی، آفند فرهنگی تلقی می‌شود. به بیان دقیق‌تر جنگ نرم در حوزه فرهنگ و اجتماع با روش به کارگیری ابزارها و مؤلفه‌های فرهنگی همان محیط کشور هدف از طریق سیاه‌نمایی و غیرشفاف نمودن فضا بر روی باورها، ارزش‌ها، اعتبارات دینی، هنجارها و رفتارها اثرگذاری نموده و به نتیجه دلخواه خود می‌رسد. حال با چه روشی می‌توان در برابر جنگ نرم از خود دفاع کرد. بدون شک با دادن هوشیاری و آموزش به مسئولین نظام و مردم که نقش ارکان اصلی و محوری را ایفاء می‌کند، می‌توان به اهداف پدافند غیرعامل دست یافت.

پیشینه تحقیق

در بررسی پیشینه تحقیق عمدتاً به مباحث و متونی برخورد می‌نماییم که به تعاریف، اصول، مشخصه‌ها، روش‌ها و ... قدرت نرم یا جنگ نرم اشاره داشته و به‌طور مشخص درباره اقدام‌های پدافند غیرعامل در مقابل با جنگ نرم، مطالب هدفمند و منسجمی را ارائه ننموده‌اند. از مهم‌ترین کتب در باره این موضوع می‌توان به «جنگ نرم»، «براندازی نرم در کشورهای مدل تعیین و تبیین مدل دفاع غیرعامل در مقابل جنگ نرم دشمن و «جنگ، رسانه‌ها و تبلیغات» از انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران نام برد. از طرفی متون متفاوت و پراکنده‌ای نیز در مورد اهمیت دفاع غیرعامل در حوزه‌های گوناگون وجود دارد ولی بیشتر مباحث به صورت تک بعدی بوده و ارتباط

³- passive Defense

منظمی بین پدافند غیرعامل و جنگ نرم به ویژه در عرصه برقرار نموده است. با این تفصیل به نظر می‌رسد که عمده کارهای تحقیقاتی انجام شده در زمینه‌ی این مقاله بیشتر جنبه ژورنالیستی، پردازش تک بعدی و نگاه توصیفی داشته و این تحقیق در پی آن است تا با کنکاش هدفمند در متون موجود بتواند به اقدام‌های پدافند غیرعامل مناسب در تقابل با جنگ نرم دشمن پی ببرد.

سؤال تحقیق

اقدام‌های پدافند غیرعامل در مقابله با جنگ نرم دشمنان کدام است؟

روش تحقیق

روش تحقیق، توصیفی است که با شیوه‌های اسنادی (بررسی اسناد و مدارک و جستجوی اینترنتی) و مصاحبه‌های تخصصی انجام شده است.

مفاهیم و اصطلاحات

جنگ نرم: جنگ نرم دارای تعریف واحدی نیست و تعاریف گوناگونی از طرف شخصیت‌ها و تئورسین‌های سیاسی و نظامی ارائه شده است. در حقیقت شامل هرگونه اقدام نرم‌افزارگونه اعم از روانی، تبلیغاتی، رسانه‌ای، فرهنگی و اجتماعی است. این اقدام‌ها جامعه هدف را نشانه گرفته و بدون درگیری نظامی و گشوده شدن آتش، رقیب را به انفعال یا شکست وامی‌دارد. جنگ نرم در برابر جنگ سخت در حقیقت شامل هرگونه اقدام روانی و تبلیغات رسانه‌ای، سایبری است که جامعه هدف یا گروه هدف را نشانه می‌گیرد و بدون درگیری نظامی و گشوده شدن آتش رقیب را به انفعال یا شکست وامی‌دارد (ماه‌پیشانیان و همکاران، ۱۳۸۶: ۲۲). جان کالینز، تئوریسین دانشگاه ملی جنگ آمریکا معتقد است، جنگ نرم عبارتست از «استفاده طراحی شده از تبلیغات و ابزارهای مربوط به آن برای نفوذ در مختصات فکری دشمن با توسل به شیوه‌هایی که موجب پیشرفت مقاصد امنیت ملی مجری می‌شود (کالینز، ۱۳۷۰: ۴۸۷). فرمانده معظم کل انقلاب (مدظله‌العالی) نیز در تبیین ماهیت جنگ نرم فرموده‌اند: «جنگ نرم یعنی جنگ به وسیله‌ی ابزار فرهنگی، به وسیله‌ی نفوذ، به وسیله‌ی دروغ، به وسیله‌ی شایعه پراکنی، با ابزارهای پیشرفته‌ای که امروز وجود دارد، ابزارهای ارتباطی که ده سال قبل و پانزده سال قبل و سی سال قبل نبود^۴».

قدرت نرم: قدرت نرم «واداشتن دیگران به خواستن آنچه شما می‌خواهید است». مردم را مجبور به انجام کاری کردن نیست، بلکه به همکاری خواندن است. تأکید قدرت نرم بر توانایی شکل‌دهی اولویت‌های دیگران است. قدرت نرم توانایی جذب افراد است و جذابیت نیز غالباً منجر به رضایت می‌شود. قدرت نرم، در قالب واژه‌های رفتاری، همان قدرت جذب است (نای، ۲۰۰۴: ۷). قدرت نرم به معنای توانایی رسیدن به اهداف مورد نظر از طریق جلب نظر دیگران بجای استفاده از زور گفته شده است. در حقیقت قدرت نرم یعنی توانایی یک کشور برای جذب سایر کشورها با ایده‌ها، ارزشها و ایدئولوژی خود یا توانایی یک کشور برای واداشتن سایر کشورها به اینکه آنها نیز مانند او ببندیشوند. این قدرت ارتباط تنگاتنگی با قدرت‌های بی‌شکل نظیر فرهنگ، ایدئولوژی و ... دارد (علی دوستی، ۱۳۸۷: ۵).

پدافند غیرعامل: مجموعه اقدامات غیرمسلحانه‌ای که موجب کاهش آسیب‌پذیری نیروی انسانی، ساختمان‌ها، تأسیسات، تجهیزات و شریان‌های کشور، در مقابل عملیات خصمانه و مخرب دشمن می‌گردد. (آیین‌نامه اجرایی بند ۱۱ تبصره ۱۲۱ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ج.ا.ا)

روش‌های بهره‌گیری در جنگ نرم

مجموعه روش‌هایی که دشمن در جنگ نرم از آنها بهره می‌برد به قرار زیر است:

۱- روش‌هایی که موجب تغییر در بینش افراد می‌شود و در نظام فکری و اعتقادی آنها دگرگونی ایجاد می‌کند. دشمن در این روش با القای شبهات فکری و یا ارائه نظریات فلسفی، معرفت‌شناختی و هستی‌شناسانه به عنوان مسائل فلسفی نو در مبانی معرفتی مسلمانان تردید بوجود می‌آورد و آموزه‌های دینی را که عامل بیداری و پویایی است کهنه، سطحی، واپس‌گرا و ناکارآمد معرفی می‌کند.

۲- روش‌هایی که موجب دگرگونی در گرایش‌های دینی و ملی افراد می‌شود. ترویج عقایدی چون اسلام سکولار، تقویت سلفی‌گری و مذاهب انحرافی دیگر و نیز تضعیف برنامه‌های گرایش‌های دینی و معنوی و روش‌هایی چون ایجاد تفرقه و بی‌هویتی در ملت‌ها، تخریب یا

^۴ - دیدار با بسیجیان: ۸۷۹/۴

تحریف گذشته جوامع، توسعه روحیه غرب گرای و غرب زدگی، تخریب شخصیت ها و پست جلوه دادن الگوهای بومی ملت ها باعث تغییر در گرایش های ملی و بومی افراد می شود.

۳- روش هایی که موجب تغییر در کنش و رفتار افراد جامعه می شود که بارزترین نمود آن توسعه و ترویج فساد و بی بندوباری، گسترش فحشا و ابتذال، مواد مخدر و ... است. دشمنان برای رسیدن به مقصود همه ابزارهای تبلیغاتی، برترین تکنولوژی ها و جدیدترین روش های علمی را بکار گرفته اند، از جمله رسانه های ارتباطی جهانی همچون شبکه های رایانه ای، تلویزیونی، ماهواره ای، اینترنتی و صدها روزنامه و پایگاه خبری که هر کدام به نحوی با تاثیرگذاری در افکار عمومی در پی ایجاد گسست در شالوده مستحکم دینی و ملی مسلمانان هستند (کریمی تبار، ۱۳۸۹: ۱۵۲).

حوزه های تجلی جنگ نرم

در فرآیند مقابله با جنگ ها، کشف و شناسایی نوع تهدید همراه با میزان شدت، سمت انتشار و اهداف مورد نظر تهدید بسیار مهم است. این مبحث در رابطه با جنگ نرم از اهمیت مضاعفی برخوردار است زیرا فرآیند جنگ نرم بر افئاع افکار مخاطبین استوار گردیده و اذهان را به طور مستقیم هدف قرار می دهد. همچنین، یکی از مهم ترین و در عین حال خطرناک ترین وجوه شناخته شده از جنگ نرم را می توان چگونگی رسوخ و تأثیر آن در سطح جامعه مطرح نمود، به طوری که با شروع این نوع از جنگ، مردم احساس در خطر بودن را نمی نمایند.

این مهم باعث می شود که مقابله با آن نیز مستلزم اتخاذ تدابیر خاصی باشد. بنابراین، در یک نگاه کلی می توانیم بگویم از زمانی که فرهنگ یک کشوری تحت سلطه فرهنگ غالب قرار می گیرد، در آن کشور جنگ نرم اتفاق افتاده و دولتمردان و مردم آن کشور مغلوب جنگ نرم شده اند. در جنگ نرم اعتقادات و باورها و ارزش های اساسی یک جامعه مورد هجوم برای تغییر قرار می گیرد و با تغییر باورهای اساسی جامعه، قالب های تفکر و اندیشه دگرگون شده و مدل های رفتاری جدیدی شکل می گیرد. تحت این شرایط و با بررسی تحولات چند ساله اخیر، چنین استنباط می شود که جنگ نرم در ارتباط با کشور ایران اسلامی، در قالب های مطروحه زیر متجلی گردیده است:

۱. **ملت سازی**^۵: فرآیند تغییر و تعدیل هویت ها، ارزش ها، آرمان ها و عملکردهای ملل گوناگون جهان از طرق مختلف در فرآیندهای برون به درون و همچنین رویکرد ایجاد اشتراکات گوناگون هویتی در قالب یک حوزه جغرافیایی مشخص توسط نخبگان و نهادهای حکومتی در بسترهای درونی یک جامعه.

۲. **نخبه سازی**^۶: از طریق تخلیه و تغییر مراجع معتبر موجود در جوامع از یک سو و ایجاد حمایت از مراجع جدید پنداری، گفتاری و کرداری از سوی دیگر، به گونه ای که نخبگان همگرا، هم داستان و هم فکر در قالبی مثبت تجلی کنند و دیگران با تصویری منفی و زشت به افکار عمومی عرضه گردند. نخبگان حذفاصل میان ملت ها و دولت ها هستند و نقش اصلی را در هدایت و مدیریت آمال و اهداف جامعه ایفاء می کنند. از این منظر دسترسی به تعامل با آن ها، کلید فتحدولت ها تلقیمی شود.

۳. **فرهنگ سازی**^۷: فرهنگ به سان شریان خون در رگ های حیات جامعه است که وظیفه تغذیه و تأمین نیازهای ابتدایی سلول های بشری را در تمدن های مختلف بر عهده دارد. کنترل و تغییر در ترکیبات این شریان حیاتی می تواند کارکرد پنداری، گفتاری و کرداری جوامع مختلف به ویژه حوزه های پرچالش را دچار دگرگونی بنیادین کند.

۴. **مذهب سازی**^۸: بخش عظیمی از مردم جهان در محدوده جغرافیایی خاورمیانه و شمال آفریقا به طور خاص و جهان در اسلام به طور عام با باورها و ارزش های دینی و الهی گره خورده اند و این امر با فرهنگ جهانی «سکولار- لیبرالیست»^۹ در تعارض و تقابل است. تغییر و تعدیل

^۵- Nationa Lization

^۶- To create Elitism

^۷- To create Culture

^۸- To create Religion

^۹- Secular- Liberalhsm

در نظام باورها، گفتارها و رفتارهای جوامع مسلمان مستلزم تضعیف و به چالش کشیدن مذهب این قشر عظیم از طریق خلق مذاهب ساختگی توسط صاحبان اندیشه لیبرالیستی است (گلشن پژوه، ۱۳۸۷: ۹).

اسلام، هدف اصلی غرب در جنگ نرم

در آیه ۱۹۱ سوره بقره و نیز در آیه ۲۱۷ سوره بقره عبارت «الفتنه اکبر من القتل» آمده است. محتوای این آیات آسمانی بیانگر خطرناک تر بودن تهاجم فرهنگی و جنگ نرم نسبت به جنگ های سخت است. قتل، مربوط به جنگ های سخت و عملیات نظامی است، اما فتنه از شگردها و لوازم جنگ نرم محسوب می شود زیرا در فتنه ها به ویژه فتنه های دینی و اعتقادی باورها و ارزش های مردم مورد هجوم قرار می گیرند و با ترفندهای مختلف تضعیف و تحقیر می شوند. خطر اصلی جنگ نرم از این روست که بسیاری از مردم و حتی نخبگان حکومتی متوجه آن نشده و حاضر نیستند وجود آنرا بپذیرند و به همین دلیل در مقابل کسانی که از وقوع چنین جنگی سخن می گویند مقاومت کرده و آنان را به توهم جنگ (war suspicion) و توهم توطئه (conspiracy suspicion) متهم می کنند. پس از فروپاشی شوروی آمریکا مصراکه در تلاش است که از یکسو، کشورها و مجامع و گروه های اسلامی را بزرگترین خطر برای صلح و امنیت جهانی معذفی نماید چرا که به رغم نظریه پردازان آمریکایی، در حال حاضر آمریکا بجای ازدهای بزرگ (شوروی) با مارهای سمی (گروه های اسلامی) پرشمار و یا بقول هنری کسینجر با اسلام سیاسی به رهبری جمهوری اسلامی ایران مواجه است و از سوی دیگر در صدد القای این است که آمریکا نماد خیر مطلق در جهان است و هر فرد یا گروه دولتی که مخالف او و ارزش هایش باشد محورهای شرارت و شیطنانی اند.

شناخت نقاط ضربه پذیر و اهداف دشمن در جنگ نرم

اقدام های آفندی دشمن در جنگ نرم علیه کشورمان به مباحثی چون بازی های پراپاندهای و هدفمند، تشکل سازی غیر دولتی، ایجاد شیاعت و فضای بدبینی، ایجاد گروه های التقاطی و منحرف دینی و اخلاقی، رسانه ها و القاء اخبار جهت دار، ایجاد منازعات قومی، ایجاد و ترویج مدهای خارج از عرف در سطح جامعه، موسیقی های مبتذل و تحریک کننده توأم با اشعار القایی، شستشوی مغزی نخبگان، جلسات محفلی، ورود افراد مسئله دار تحت پوشش توریست و گردشگر، فیلم های سینمایی ضد فرهنگی، ترویج سرگرمی های غیر عرفی و ضد فرهنگی، ترویج ادبیات مبتذل در آثار هنری، به وجود آوردن انحراف در نخبگان و خواص و غیر شفاف کردن محیط و غبار آلوده کردن پرداخته می شود. آنان با هدف گذاری اقشار مختلف به ویژه جوانان در صدد تلاش بر روی علاقه مندی های آنان در کشورهای مورد حمله می باشند و دقیقاً بر اساس بسته های که در آن محدودیت های فرهنگی و باورها و ارزش های آنان لحاظ شده، قصد القاء ناکارآمدی و گسترش ابتذال و فروپاشی را دنبال می نمایند. روش هایی نظیر تحریف واقعیت، ناامنی، ایجاد تعارض، اعتبار بخشی کاذب، تهدید و تطمیع، گسترش فحشا، ارایه نظر به جای بیان حقیقت، جو سازی، شایعه، سانسور، توجیه کردن، القای یاس و ناامیدی، دروغ، تنش و التهاب، مظلوم نمایی، جعل خبر، تضعیف روحیه، جاسوسی، ایجاد ترس، تجاهل عمدی، استفاده از فساد و ... از ابزارهای رایج این اقدامات دشمن است. به عنوان آخرین نمونه می توان به تولید بازی های پراپاندهای اسلام ستیز در اتریش و برخی دیگر از کشورهای اروپایی اشاره کرد که در آن به صراحت فرد بازیگر در حال مبارزه با مظاهر اسلامی است که به شکل عناصر شیطنانی در قالب پویا نمایی و تصاویر دیجیتالی طراحی شده است. (طلایی، ۱۳۸۹/۰۹/۰۱)

مسلح کردن جامعه به پدافند غیر عامل، نیازمند شناخت نقاط ضعف و نقاطی است دشمن آن ها را مورد هدف قرار می دهد. پس از شناسایی اهداف دشمن می بایستی نسبت به مقاوم سازی آن ها اقدام کرد. در حال حاضر اهداف دشمن در جنگ نرم در امور زیر خلاصه می شود:

۱. سست کردن باورهای دینی و انقلابی مردم؛
۲. پشیمان کردن مردم از انقلاب؛
۳. تبلیغ و ننگ زدایی از سازش با استکبار؛
۴. عادی سازی خودفروختگی سیاسی؛
۵. تبلیغ مصرف گرایی و تجمل پرستی؛
۶. القای ترس و خودباختگی و تبلیغ ضرورت تسلیم و عقب نشینی در مقابل دشمن؛
۷. القای بی اعتمادی مردم به مسئولین؛

۸. ترساندن از تحریم و انزوای جهانی؛

۹. بزرگنمایی اشکالات کوچک و کوچک نمایی موفقیت‌های نظام؛

۱۰. القای وجود بحران در جامعه. (معصومی، ۱۳۸۹/۰۵/۲۳)

تبیین مدل مفهومی پدافند غیرعامل در مقابل‌جنگ نرم

تجربه ثابت نموده که معمولاً جنگ سخت موجب انسجام مردم می‌گردد اما ورود جنگ نرم به اذهان مردم باعث تفرقه و از هم گسستگی خواهد شد. بنابراین، اگر آنان با وظایف خویش در این حوزه آشنا نباشند، بلاتردید خسارات وارده به میزانی سنگین خواهد شد که عملاً دیگر مجال برای بازسازی را نخواهند یافت. همان‌گونه که برای مقابله با آثار مخرب ناشی از وقوع جنگ سخت، از پدافند غیرعامل استفاده می‌شود تا خسارات احتمالی به حداقل میزان خود برسد در راستای مقابله با جنگ نرم نیز امکان استفاده از پدافند غیرعامل کاملاً میسر است. پدافند غیرعامل یا مدیریت جامع بحران در عرصه دفاع و در مواجهه با جنگ نرم، از انعطاف و سیالیت لازم برخوردار بوده و به مسائلی می‌پردازد که موجب کاهش صدمات و شکاف‌ها در باورهای نیک افراد جامعه در حین جنگ و پس از آن خواهد شد. روش‌های پدافند غیرعامل جنگ نرم بایستی تضمین‌کننده موارد زیر باشد:

۱. اطلاع‌رسانی به موقع برای ایجاد آمادگی دائمی در مردم

۲. جلب اعتماد عمومی به منابع اطلاع‌رسانی داخلی

۳. تمرکز زدایی و توزیع مراکز اطلاع‌رسانی برای ارائه کمک‌های اولیه جنگ نرم

۴. مقاوم‌سازی فکری مردم برای کاهش خسارات جنگ نرم

۵. ایجاد سوء ظن دائمی نسبت به دشمن

۶. تقویت اعتماد به نفس مردم به داشته‌های فرهنگی و ملی خود

۷. تقویت مسئولیت‌پذیری نسبت به سرنوشت کشور. (معصومی، ۱۳۸۹/۰۵/۲۳)

به‌طور کلی باید عنوان داشت که پدافند غیرعامل باید بتواند در مقابل اقدامات شناسایی و تهاجمی دشمن مقاومت نموده و باعث بروز گزینه‌های زیر شود:

۱. کاهش آسیب‌پذیری‌های زیرساخت‌های حیاتی و حساس در بخش فرهنگی و تبلیغاتی.

۲. پایداری ملی و کاهش آسیب‌پذیری.

۳. مقاوم‌سازی ساختار فرهنگی کشور.

۴. مدیریت بحران دفاعی عملیات فرهنگی و روانی.

۵. فرهنگ‌سازی ملی در مورد پدافند غیرعامل.

۶. ساماندهی توانمندی‌های فرهنگی - تبلیغاتی پراکنده کشور در راستای اهداف دفاعی (برای اجرای جنگ روانی علیه دشمن).

دفع تهدیدات ناشی از جنگ نرم دشمن و استفاده بهینه از فرصت‌های پیش‌آمده مستلزم مدیریت استراتژیک از طریق راه‌کارها و مکانیزم‌هایی است که متغیرهای مختلف را مورد توجه قرار دهد. به نظر می‌رسد بر اساس مطالب پیش‌گفته، استراتژی امنیتی درست جمهوری اسلامی ایران در برابر جنگ نرم آمریکا و هم‌پیمانانش و آثار آن باید دارای چند مشخصه باشد:

۱. واقع‌بینی،

۲. نگرش درون‌محور به امنیت ملی،

۳. نگرش نرم‌افزاری به امنیت ملی. این سه مشخصه مکمل یکدیگر هستند. (سلیمانی پورلک، ۱۳۸۹: ۳۴۶-۳۴۵)

با این توضیحات می‌توان اصول پدافند غیرعامل در مقابل جنگ نرم دشمن را در قالب شمای زیر ترسیم نمود:

در پدافند عامل مانند سیستم های ضد هوایی و هواپیمایهای رهگیر، فقط نیروهای مسلح مسئولیت دارند. در حالی که در پدافند غیر عامل تمام نهادها، نیروها، سازمانها، صنایع و حتی مردم عادی می توانند نقش مؤثری بر عهده گیرند. با توجه مطالب اشاره شده می توان راهکارهای پدافند غیر عامل یا به عبارتی دیگر، مدل مفهومی پدافند غیر عامل در مقابل جنگ نرم را در شکل زیر خلاصه نمود:

مدل مفهومی پدافند غیر عامل در مقابل جنگ نرم

نتیجه گیری و پیشنهادات

با توجه به تغییر در ابزار و شیوه‌های اعمال قدرت و توجه روزافزون به مولفه‌های نرم افزاری از سوی غرب و آمریکا، این نوشتار ضمن بررسی اجمالی در خصوص جنگ نرم، به بررسی اقدام‌های پدافند غیر عامل در مقابله با آن پرداخته است. نظام سیاسی زمانی کارآیی دارد که بتواند وظایفی را انجام دهد که بیشتر مردم یا حکومت شوندگان از آن توقع دارند. وظیفه اصلی یک نظام سیاسی پشتیبانی همه جانبه از زندگی فردی، اجتماعی، سیاسی، مادی و معنوی همه شهروندان بویژه پاسداری از آسایش و امنیت تک تک آنان است. اما زمانی که نظام جمهوری اسلامی ایران بواسطه توطئه دشمنان با برخی نارسایی‌ها مواجه شود فعالیت روانی دشمنان در قالب جنگ نرم بر آن متمرکز شده و سعی در تضعیف نظام اسلامی خواهد داشت که در این مواقع بهره‌گیری از اقدام‌های پدافند غیر عامل گامی موثر در راستای مقابله با این توطئه‌ها خواهد بود.

بدون شک پدافند غیر عامل می‌تواند ابزار بسیار مناسب و مطلوبی در تقابل با جنگ نرم دشمن باشد که در این راستا آماده سازی پناهگاه‌های پدافند غیر عامل در جنگ نرم از اولویت‌های اساسی محسوب می‌شود. مهمترین پناهگاه‌ها عبارتند از: روزنامه‌ها (شفاف سازی اوضاع غبارآلود و اطلاع رسانی)، فضای سایبر و مجازی (شفاف سازی و ارسال کمک‌های مردمی از طریق مجازی)، بسیج (نیروی کمک رسان به مجروحین فرهنگی)، مساجد (محل تمرین ایمان و اخلاص و تقویت اجتماع مردم)، صدا و سیما (کمک رسانی فرهنگی وسیع و همه جانبه)، حوزه و دانشگاه (تولید فکر و کشف روش‌های مبارزه با فتنه و تبیین شرایط)، مدرسه (آماده سازی فکری جوانان) و احزاب (سازماندهی رسمی مردم حول دیدگاهی خاص برای هماهنگ سازی افکار همسو).

بر اساس اطلاعات به دست آمده از روش تحقیق توصیفی و همچنین مصاحبه‌های صورت گرفته، پیشنهادهای راهبردی این تحقیق در تقابل با جنگ نرم دشمنان به شرح زیر است:

۱. محوریت قراردادن به خانواده ها در برنامه های فرهنگی به عنوان مهم ترین مولفه تاثیرگذار فرهنگی و مذهبی و در اختیار قرار دادن ابزارهای فرهنگی بدون نگاه منفعت گرایانه در این برنامه ها؛
۲. طراحی برنامه های رسانه ای با محوریت ارزش های ملی-اسلامی با قابلیت رقابت و مقابله در فضای رسانه ای با تهاجم غرب؛
۳. تقویت اعتماد مردم به مسوولان و رسانه ها با ارائه اخبار کامل و به موقع و پیشگیری از ایجاد جو ابهام اطلاعاتی در جامعه؛
۴. تقویت باورهای اخلاقی با تکیه بر ارزش های اصیل ایرانی و اسلامی با بهره گیری از فن آوری اطلاعات؛
۵. افزایش راه های ارتباطی مردم با حاکمیت از طریق تشکل های غیر دولتی؛
۶. شناسایی مراکز و مولفه هایی که بیشترین ضربات را در فعالیت جنگ نرم غرب متحمل می شوند برای کاهش این ضربات در آینده؛
۷. تقویت روحیه انسجام و همسویی و هماهنگی در امور فرهنگی، اجتماعی؛
۸. توجه ویژه به نقش جوانان و نوجوانان به عنوان آینده سازان جامعه و آشنا کردن آنان با دین اسلام و تعالیم ارزشمند آن و شناخت نیازهای فکری و روانی این قشر با بررسی علل گرایش برخی از آنان به برنامه های فرهنگی غرب و برنامه ریزی برای باز تعریف دینی مناسب با نیازهای روانی و فراهم کردن امکانات رفاهی، ورزشی و فرهنگی و هنری برای اوقات فراغت جوانان با رویکرد ملی و مذهبی؛
۹. ساماندهی نیروهای مختلف مردمی و ارائه آموزش های لازم برای برخورد مناسب با حوادث پیش بینی نشده در زمان بحران؛
۱۰. نشر و گسترش فرهنگ و معارف اصیل اسلامی با اتخاذ شیوه ها و برنامه های متنوع و متناسب با نیاز اقشار، معرفی افتخارهای ایرانی-اسلامی و ایجاد روحیه امید به آینده برای افزایش رضایتمندی مردمی و پر رنگ نمودن هویت ملی در بین قومیت های مختلف با برگزاری مراسم بزرگداشت شهدای اقوام و اقلیت های مختلف در رسانه ملی؛
۱۱. اصلاح ساختار نظام اداری کشور و گزینش نیروهای متعهد و متخصص جوان؛
۱۲. بازنگری در نظام رسانه ای کشور با رویکرد فرهنگی و اجتماعی و پرهیز از افراطی گرایی در برنامه ها و طراحی برنامه های رسانه ای با محوریت ارزش های ملی-اسلامی با قابلیت رقابت و مقابله در فضای رسانه ای با تهاجم غرب؛
۱۳. حمایت از تولیدات هنری و ادبیات ملی و مذهبی با بهره گیری از تمامی مؤلفه های قدرت نرم ملی؛
۱۴. ارتقاء سطح آموزش های تخصصی فرهنگی ویژه نخبگان و راهبران جامعه؛
۱۵. ایجاد و ارتقاء میزان اعتماد و مشارکت افراد اثرگذار در جامعه در برنامه های فرهنگی و اجتماعی و جذب و بکار گیری نخبگان حوزه های مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و ... و همچنین نخبگان اقشار، قومیت ها و ادیان مختلف برای برنامه ریزی عملیات روانی در کشور؛
۱۶. ایجاد خانه هایی نظیر مد، فرهنگ، ملیت و ... از طریق تشکل های غیر دولتی؛
۱۷. ایجاد بستر مناسب نقد و انتقادهای سازنده و آرایه آموزش های نقادی در سطح جامعه؛
۱۸. القای تفکر امت اسلامی در بین مردم و لزوم تبعیت مذهبی از ولایت مطلقه فقیه با بهره گیری برنامه ریزی شده از رسانه ها؛
۱۹. آموزش بهره گیری صحیح از فضای اینترنت برای دانش آموزان و شرکت فعال حوزه های مرتبط در فضای مجازی و ایجاد اینترنت ملی؛
۲۰. برنامه ریزی مناسب برای بهره گیری بیشتر از استادان معتقد و متعهد در دانشگاه ها و تقویت ارتباط مسوولان کشور با مراکز علمی؛
۲۱. درک توانایی تکنولوژی های اطلاعاتی و ارتباطاتی برای آحاد جامعه بالاخص نخبگان و راهبران؛
۲۲. آرایه اطلاعات درست و صحیح و نشر متناسب با ظرفیت ها و قابلیت های جامعه از طریق رسانه های مستقل به منظور تقویت اعتماد مردم به مسوولان و رسانه ها و پیشگیری از ایجاد جو ابهام اطلاعاتی در جامعه؛
۲۳. رصد فعالیت های گذشته غرب و بهره گیری از اصول آینده پژوهی برای طراحی فعالیت های روانی آینده؛

۲۴. بهره‌گیری مطلوب از محیط‌های آموزشی (دانش آموزی و دانشگاهی) برای القای مفاهیم مورد نیاز ارزشی به اقوام و ادیان مختلف؛
۲۵. تغییر راهبردی نگاه مولد بودن به جای مقلد بودن در حوزه فرهنگی و اجتماعی؛
۲۶. تقویت اعتماد مردمی به سیستم‌های نظارتی و افزایش اشرافیت اطلاعاتی در حوزه فرهنگی و اجتماعی.

منابع

۱. افتخاری اصغر و همکاران، (۱۳۸۷) «قدرت نرم، سرمایه‌های اجتماعی»، تهران: دانشگاه امام صادق (ع) و پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
۲. برزگر، ابراهیم و لعل‌علیزاده، محسن، (۱۳۹۰)، «جنگ نرم، بازی‌های رایانه‌ای اسلام ستیز و پدافند غیرعامل»، تهران، فصلنامه مطالعات قدرت نرم.
۳. بیگلرلو، مهدی، (پاییز ۱۳۹۰)، «تأثیر پدافند غیرعامل بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران»، تهران، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال نهم، شماره ۳۴.
۴. حسین زاده، حسن، (۱۳۸۹/۰۲/۲۹)، «پدافند غیرعامل از چهار منظر»، تهران، روزنامه کیهان.
۵. حسین شریفی، احمد، (۱۳۸۹)، «جنگ نرم»، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۶. خلیلی، ابراهیم، (۱۳۹۱) «پدافند غیرعامل فرهنگی با رویکرد جنگ نرم»، تهران، فصلنامه پدافند غیرعامل و امنیت، سال یکم، شماره ۳.
۷. ستاری خواه، علی، (۱۳۹۰)، «تهدیدات نرم آمریکا و هم پیمانانش علیه ج.ا.ا و دفاع نرم مقتدرانه»، تهران، مجموعه مقالات نخستین همایش ملی دفاع سایبری.
۸. سلیمانی پور لک، فاطمه، (۱۳۸۹)، «قدرت نرم در استراتژی خاورمیانه‌ای آمریکا»، تهران، نشر مرکز مطالعات راهبردی، چاپ اول.
۹. شعبانی، محمدرضا (۱۳۸۹)، «دشمن در جنگ نرم بدنبال چیست»، ویژه نامه بخش بصیرت قرآنی هجدهمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم، تهران، نشر ایماژ.
۱۰. طلایی، مرتضی، (۱۳۸۹/۰۹/۰۱)، «پدافند غیرعامل و قدرت نرم»، www.farsnews.ir
۱۱. فریزاد، مجید، (۱۳۸۹)، «چیستی جنگ نرم و راهکارهای عملیاتی مقابله با آن»، تهران: نشر بصیرت قرآنی ویژه نامه هجدهمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم.
۱۲. کریمی تبار، مریم، (۱۳۸۹) «راهبردها و راهکارهای فرهنگی دولت زمینه ساز در رویارویی با جنگ نرم»، فصلنامه مشرق موعود، سال چهارم، شماره ۱۳.
۱۳. گلشن پژوه، محمدرضا، (۱۳۸۷)، «جمهوری اسلامی و قدرت نرم: نگاهی به قدرت نرم افزاری جمهوری اسلامی ایران»، تهران، نشر معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی.
۱۴. مرادی، حجت اله، (۱۳۸۹)، «قدرت و جنگ نرم»، تهران، نشر ساقی.
۱۵. معصومی، سعید، (۱۳۸۹/۰۵/۲۳)، «آشنایی با پدافند غیرعامل در حوزه جنگ نرم»، www.paydarymelli.ir
۱۶. نای، جوزف، (۱۳۸۶) «ماهیت در حال تغییر قدرت»، ترجمه حمید جنت مکان، فصلنامه امنیت پژوهی، دانشکده علوم و فنون فارابی.
۱۷. نای، جوزف، (۱۳۸۳)، «کاربرد قدرت نرم»، ترجمه سید رضا میر طاهر، تهران: فصلنامه راهبردی دفاعی، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی.

۱۸. نای، جوزف، (۱۳۸۷)، «قدرت نرم»، ترجمه محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع) و پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.

۱۹. نای، جوزف، (۱۳۸۹) «قدرت نرم: ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل»، ترجمه محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران، نشر دانشگاه امام صادق (ع).

20. Elisabeth Rosenthal, "Chinese Test New Weapon from West: Lawsuits," New York Times, June 16, 2001.
21. Josef Joffe, "Who's Afraid of Mr. Big?" The National Interest, Summer 2001.
22. Neal M. Rosendorf, "Social and Cultural Globalization: Concepts, History, and American's Role," in Joseph Nye and John D. Donahue, eds., Governance in a Globalizing World (Washington, D. C.: Brookings Instruction Press, 2000.
23. Niall Ferguson, "Think Again: Power," Foreign Policy, January-February 2003.
24. Todd Gitlin, "Taking the World by (Cultural) Force," The Straits Times (Singapore), January 11, 1999.